

**VIỆN HÀN LÂM KHOA HỌC XÃ HỘI VIỆT NAM
HỌC VIỆN KHOA HỌC XÃ HỘI**

LÊ THỊ LINH TRANG

**NGHIÊN CỨU HÀNH VI VĂN MINH ĐÔ THỊ
CỦA THANH NIÊN THÀNH PHỐ
HỒ CHÍ MINH**

Chuyên ngành: Tâm lý học chuyên ngành

Mã số: 62 31 80 05

LUẬN ÁN TIẾN SĨ TÂM LÝ HỌC

NGƯỜI HƯỚNG DẪN KHOA HỌC: PGS. TS. TRẦN QUỐC THÀNH

HÀ NỘI – 2013

LỜI CAM ĐOAN

Tôi xin cam đoan đây là công trình nghiên cứu độc lập của riêng tôi và tôi chịu trách nhiệm hoàn toàn về nội dung của luận án này trước Hội đồng và trước pháp luật.

Hà Nội, ngày 1 tháng 8 năm 2013

Tác giả

Lê Thị Linh Trang

MỤC LỤC

	Trang
Lời cam đoan	
Mục lục	
Danh mục các chữ viết tắt	
Danh mục các bảng	
Danh mục các biểu đồ	
MỞ ĐẦU	01
CHƯƠNG 1	
NHỮNG VẤN ĐỀ LÝ LUẬN TÂM LÝ HỌC VỀ HÀNH VI VĂN MINH ĐÔ THỊ CỦA THANH NIÊN	07
1.1. Lịch sử nghiên cứu vấn đề	07
1.2. Hành vi và hành vi văn minh	18
1.3. Văn minh đô thị và hành vi văn minh đô thị	26
1.4. Hành vi văn minh đô thị của thanh niên	32
1.5. Các yếu tố ảnh hưởng đến hành vi văn minh đô thị của thanh niên	45
Tiểu kết chương 1	55
CHƯƠNG 2	57
TỔ CHỨC VÀ PHƯƠNG PHÁP NGHIÊN CỨU	
2.1. Nghiên cứu lý luận	57
2.2. Nghiên cứu thực tiễn	60
Tiểu kết chương 2	85
CHƯƠNG 3	
KẾT QUẢ NGHIÊN CỨU THỰC TRẠNG BIỂU HIỆN HÀNH VI VĂN MINH ĐÔ THỊ CỦA THANH NIÊN THÀNH PHỐ HỒ CHÍ MINH VÀ	86

THỰC NGHIỆM CÁC BIỆN PHÁP TÁC ĐỘNG	
3.1. Thực trạng biểu hiện hành vi văn minh đô thị của thanh niên thành phố Hồ Chí Minh	86
3.1.1. Nhận thức của thanh niên thành phố Hồ Chí Minh về văn minh đô thị	86
3.1.2. Thái độ của thanh niên thành phố Hồ Chí Minh về văn minh đô thị	92
3.1.3. Động cơ thực hiện hành vi văn minh đô thị	96
3.1.4. Biểu hiện bên ngoài hành vi văn minh đô thị của thanh niên thành phố Hồ Chí Minh	103
3.2. Những yếu tố ảnh hưởng đến hành vi văn minh đô thị của thanh niên thành phố Hồ Chí Minh	121
3.3. Kết quả thực nghiệm tác động	125
3.4. Một số trường hợp điển hình	131
3.5. Một số biện pháp kích thích việc thực hiện hành vi văn minh đô thị của thanh niên thành phố Hồ Chí Minh	135
Tiểu kết chương 3	137
KẾT LUẬN VÀ KIẾN NGHỊ	139
DANH MỤC CÁC CÔNG TRÌNH ĐÃ CÔNG BỐ	144
TÀI LIỆU THAM KHẢO	145
PHỤ LỤC	151

DANH MỤC CÁC BẢNG

Bảng 2.1: Độ tin cậy của thang đo	65
Bảng 2.2: Mô tả mẫu nghiên cứu	67
Bảng 2.3: Cách cho điểm các câu hỏi trong phiếu trưng cầu ý kiến	75
Bảng 3.1: Nhận thức chung của thanh niên TPHCM	86
Bảng 3.2: Nguồn tìm hiểu để nhận biết văn minh đô thị, HVVMĐT	87
Bảng 3.3: Nhận thức về HVVMĐT trong mối quan hệ với người khác	88
Bảng 3.4: Nhận thức về HVVMĐT trong quan hệ với bản thân	89
Bảng 3.5: Nhận thức về HVVMĐT trong quan hệ với môi trường	90
Bảng 3.6: Thái độ chung đối với việc thực hiện HVVMĐT	92
Bảng 3.7: Thái độ đối với hành vi thuộc nhóm quan hệ với người khác	93
Bảng 3.8: Thái độ đối với hành vi thuộc nhóm quan hệ với bản thân	94
Bảng 3.9: Thái độ đối với hành vi thuộc nhóm quan hệ với môi trường	95
Bảng 3.10: Động cơ nói chung khi thực hiện HVVMĐT	96
Bảng 3.11: Ứng xử khi đèn tín hiệu giao thông đỏ lên	97
Bảng 3.12 : Ứng xử khi bị kẹt xe ngoài đường phố	98
Bảng 3.13: Ứng xử khi có người cần được trợ giúp	99
Bảng 3.14: Ứng xử khi thấy người bẻ hoa trong công viên	99
Bảng 3.15: Động cơ thực hiện hành vi thuộc nhóm quan hệ với người khác	100
Bảng 3.16: Động cơ thực hiện hành vi thuộc nhóm quan hệ với bản thân	101
Bảng 3.17: Động cơ thực hiện hành vi thuộc nhóm quan hệ với môi trường	102
Bảng 3.18: Mức độ biểu hiện HVVMĐT trong mối quan hệ với người khác theo điểm trung bình	103

Bảng 3.19: Mức độ thực hiện HVVMĐT thể hiện trong mối quan hệ với chính bản thân	110
Bảng 3.20: Mức độ biểu hiện HVVMĐT của thanh niên TPHCM thuộc nhóm quan hệ với môi trường.	116
Bảng 3.21: Lý do có nhiều rác ở mọi nơi	117
Bảng 3.22: Các yếu tố chủ quan ảnh hưởng đến HVVMĐT của thanh niên TPHCM	121
Bảng 3.23: các yếu tố khách quan ảnh hưởng đến HVVMĐT của thanh niên TPHCM	122
Bảng 3.24: Biểu hiện HVVMĐT ở một số nơi cụ thể	123
Bảng 3.25: So sánh nhận thức, thái độ và xu hướng hành vi của nhóm thực nghiệm và nhóm đối chứng trước khi tác động	126
Bảng 3.26: So sánh nhóm thực nghiệm và nhóm đối chứng sau khi tác động	127
Bảng 3.27: Kết quả quan sát thực nghiệm	129

DANH MỤC CÁC BIỂU ĐỒ

Biểu đồ 3.1: So sánh trung bình nhận thức của thanh niên TPHCM về 3 nhóm hành vi	91
Biểu đồ 3.2. So sánh điểm trung bình về thái độ của thanh niên TPHCM đối với 3 nhóm HVVMĐT	96
Biểu đồ 3.3: So sánh điểm trung bình động cơ thực hiện HVVMĐT của thanh niên TPHCM theo 3 nhóm hành vi	102
Biểu đồ 3.4: Mức độ thực hiện HVVMĐT tổng hợp theo các nhóm	120

MỞ ĐẦU

1. Tính cấp thiết của đề tài

Hành vi của con người trong các lĩnh vực hoạt động được nhiều nhà khoa học quan tâm nghiên cứu. Đặc biệt trong bối cảnh tính ứng dụng của tâm lý học ngày càng được khẳng định và mang lại những kết quả rất tốt cho đời sống xã hội nói chung và cho từng cá nhân nói riêng. Những vấn đề xã hội đang được các chuyên gia phân tích dưới nhiều góc độ khác nhau, trong đó góc độ tâm lý đang được chú ý nhiều hơn. Những cách thức lý giải về các loại hành vi phù hợp hoặc không phù hợp với chuẩn mực xã hội được chú ý từ khía cạnh tâm lý học đang là một xu hướng ngày càng rõ nét.

Những hành vi cụ thể trên từng thể loại cần được đầu tư nghiên cứu một cách có hệ thống để góp phần làm sáng tỏ các cơ sở tâm lý học của hành vi, những đặc trưng của các hành vi cụ thể để định hướng và thích ứng với sự biến đổi không ngừng và rất đa dạng của xã hội đương đại. Lý luận tâm lý học về hành vi văn minh đô thị đang rất cần được nghiên cứu để làm cơ sở cho việc đề xuất các phương pháp nghiên cứu, phát động thực hiện nếp sống văn minh và hình thành các hành vi văn minh đô thị trong giai đoạn hiện nay. Hành vi văn minh đô thị thể hiện trình độ văn hóa, thể hiện giá trị cá nhân, biểu thị các phẩm chất nhân cách của từng chủ thể, phản ánh lối sống của người dân đô thị và có ảnh hưởng mạnh mẽ đến việc thực hiện các yêu cầu của một xã hội hiện đại, một xã hội công dân. Tuy vậy, lý luận tâm lý học về hành vi văn minh đô thị còn chưa được đề cập và nghiên cứu một cách thỏa đáng. Nghiên cứu hành vi văn minh đô thị dưới góc độ tâm lý học sẽ góp phần làm rõ cơ sở lý luận về sự hình thành, phát triển và biểu hiện của loại hành vi này. Nghiên cứu hành vi văn minh đô thị thực sự là vấn đề của tâm lý học hiện đại.

Văn minh là thước đo cơ bản của một xã hội hiện đại. Một đô thị hiện đại, trước hết đô thị ấy phải là đô thị văn minh. Văn minh đô thị không phải tự nhiên hình thành mà nó được xây dựng từ nỗ lực và quyết tâm của những người sống trong đô thị đó, được khơi nguồn từ ý thức người dân trong cộng đồng. Lãnh đạo thành phố Hồ Chí Minh đã xác định: “Sử dụng các biện pháp tổng hợp với nhiều hình thức sinh động để giáo dục, thực hiện nếp sống văn minh” [61, tr 84]. Hiện nay việc nhận thức về

văn minh đô thị, nếp sống và hành vi văn minh đô thị của các đối tượng công dân chưa được nghiên cứu một cách cơ bản để có cơ sở đánh giá và đề xuất các biện pháp xây dựng các hành vi văn minh đô thị phù hợp, đặc biệt là đối với giới trẻ. Số lượng người nhập cư vào thành phố Hồ Chí Minh sinh sống có khuynh hướng gia tăng hàng năm, điều này càng làm cho thành phố “giãn” ra về mặt địa lý, đông nhân khẩu hơn, phố phường chật chội hơn, các nếp sinh hoạt càng được yêu cầu cao hơn. Hàng ngày có thể nhận thấy sự bức xúc của nhiều người khi chứng kiến cảnh chen lấn xô đẩy ngột ngạt tại các bến tàu, bến xe, nhà ga, cảnh xả rác bừa bãi tại các nơi công cộng, cảnh lớn tiếng trong đêm khuya.... Đặc biệt trong các dịp lễ hội như Tết nguyên đán, ngày lễ giải phóng đất nước hay ngày Quốc khánh, lễ Noel... việc nhiều người thoải mái thể hiện sự tự do vô tổ chức qua các hành vi cá nhân, với những thói quen vốn có trong sinh hoạt ở nông thôn, tại nơi tôn nghiêm, nơi công cộng đã làm bức tranh văn minh đô thị càng trở nên lộn xộn hơn nữa. Những diễn biến mới về phát triển kinh tế - xã hội, tăng trưởng dân số cũng như tốc độ đô thị hoá gần đây đã làm cho những bất bình đẳng ngày càng gia tăng, sự bất bình đẳng ngay trong nội bộ một đô thị cũng đang ngày càng trở thành mối quan tâm của nhiều nhà nghiên cứu, nhiều nhà hoạt động thực tiễn. Với tốc độ phát triển đô thị hiện tại, nếu không nhanh chóng xác định cách sống phù hợp để đáp ứng yêu cầu của xã hội mới thì sự phát triển chắc chắn sẽ gặp những trở ngại nhất định.

Những kết quả nghiên cứu về hành vi văn minh đô thị sẽ giúp các cơ sở đào tạo, các cơ quan thông tin, truyền thông vận dụng thực hiện chức năng của mình có hiệu quả trong vấn đề xây dựng, rèn luyện hành vi văn minh đô thị cho các đối tượng công dân. Nghiên cứu và đề xuất hệ thống biện pháp xây dựng hành vi văn minh đô thị ở thành phố Hồ Chí Minh không chỉ hướng tới việc xây dựng một nếp sống đô thị hiện đại mà còn có ý nghĩa tích cực tác động, ảnh hưởng đến sự chuyển biến trên nhiều lĩnh vực khác của thành phố trong quá trình phát triển kinh tế - xã hội. Xây dựng thành phố Hồ Chí Minh trở thành một thành phố văn minh hiện đại và đậm đà bản sắc dân tộc không chỉ là nguyện vọng của cư dân thành phố mà còn là một cơ sở vững chắc để tiến hành hiện đại hóa, văn minh hóa các thành phố khác trên cả nước.

Thanh niên là lực lượng nòng cốt của xã hội, là những người rất nhạy bén với sự mới mẻ, là những người rất dễ thích ứng và thích ứng nhanh chóng với những thay đổi. Đối tượng thanh niên ngày nay với các đặc điểm tâm - sinh lý phong phú, phức tạp thể hiện các hành vi văn hóa nói chung và hành vi văn minh đô thị nói riêng chưa thực sự thường xuyên và tạo ra một phong trào rộng khắp, do đó việc nghiên cứu hành vi văn minh đô thị của thanh niên rất cần thiết vì thanh niên có vai trò đặc biệt trong việc thực hiện các chương trình hoạt động thực tế của xã hội.

Tại thành phố Hồ Chí Minh, quận 1 là địa phương đầu tiên phát động việc thực hiện các hành vi văn minh đô thị, đã thực hiện đề án: “Xây dựng nếp sống văn minh đô thị trên địa bàn quận 1, thành phố Hồ Chí Minh”. Ủy ban nhân dân quận 1 đã có những nhận xét hết sức đáng chú ý trong báo cáo sơ kết đề án này: “Vẫn còn các khu dân cư có tệ nạn xã hội, vẫn còn thái độ thiếu tôn trọng nhân dân ở các công sở, vẫn còn tình trạng kẹt xe gây tắc nghẽn giao thông do phóng nhanh vượt ẩu, vẫn còn tình trạng khạc nhổ, xả rác ra đường và các hành vi khiếm nhã nơi công viên, đặc biệt là đối với thanh niên. Ý thức của một bộ phận dân chúng về giữ gìn vệ sinh văn minh đường phố chưa cao, hiện tượng chèo kéo khách du lịch tranh mua, giành bán, lang thang ăn xin trên đường phố ở một vài nơi vẫn còn làm hạn chế kết quả thực hiện nếp sống văn minh đô thị trên địa bàn quận”.

Xuất phát từ những lý do nêu trên, chúng tôi lựa chọn nghiên cứu đề tài: **“Nghiên cứu hành vi văn minh đô thị của thanh niên thành phố Hồ Chí Minh”**

2. Mục đích nghiên cứu

Trên cơ sở lý luận tâm lý học về hành vi văn minh đô thị, chỉ rõ thực trạng hành vi văn minh đô thị của thanh niên thành phố Hồ Chí Minh và những yếu tố ảnh hưởng đến hành vi văn minh của họ. Từ đó, đề xuất các biện pháp xây dựng hành vi văn minh đô thị của thanh niên thành phố Hồ Chí Minh theo hướng tích cực.

3. Đối tượng và khách thể nghiên cứu

3.1. Đối tượng nghiên cứu

Biểu hiện hành vi văn minh đô thị của thanh niên thành phố Hồ Chí Minh.

3.2. Khách thể nghiên cứu